

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Михаил Ивайлов Симов

„Руското разузнаване и информационните мрежи на Русия на Балканите, 1856-1878 г.”
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Темата за руското разузнаване на Балканите в годините след Кримската война е сред често коментирани в публичното ни пространство, особено през последните две-три десетилетия, но и най-запалилите привърженици на конспиративните теории за „дългата” и „невидима” ръка на шпионската мрежа на Петербург, която подсигурирала стратегическите интереси на Русия в Европейския югоизток, би трябвало да признаят, че родната ни историопис не разполага със сериозно и по-цялостно изследване на тази проблематика. За жалост, спорадично появяващите се в различни научни или популярни издания материали имат фрагментарен характер и най-често са свързани със събитията около Източната криза и войната от 1877-1878 г. В този смисъл, решението на научния ръководител (доц. дин Иван Първев) и на катедра История на Византия и балканските народи да насочи усилията на Михаил Симов към проучване на ролята на руските специални служби за реализиране на политиката на Русия спрямо Османската империя и Балканите заслужава искрена адмирация.

Дисертационният труд на Михаил Симов е в обем от 259 стр. Изложението е структурирано в увод, пет глави, заключение, библиография на използваните източници и приложения (7 карти, три от които авторски и 3 снимки на ръководителите на руското военно разузнаване по време на войната с Турция).

Хронологическите граници и териториалният обхват на изследването са добре аргументирани и позволяват да се проследи както по-детайлно процеса на институционализиране на руското военно разузнаване, така и неговата конкретна роля във войната от 1877-1878 г.

Безспорно достойнство на докторската теза е включването в научно обръщение на богат, разнообразен по характер и неизползван досега документален материал. По-голямата част от източниците са издирени от фондовете на Руския държавен военно-исторически архив, Централния държавен архив на Р България и БИА, НБКМ. Михаил Симов удачно, аналитично и коректно е използвал донесенията на руските военни разузнавачи и на руските консули на Балканите. Ценни сведения по темата на дисертацията са извлечени от отчетите за служебните командировки на руски офицери, записки и кореспонденция на дипломати и военни, картографски материали, спомени, тематични документални сборници.

В увода на дисертацията (с.3-30) авторът е изяснил основните специализирани термини, свързани с разузнавателната дейност, и е направил подробен изворов и историографски преглед по темата. Докторантът демонстрира добро осмисляне на съществуващата теория на разузнаването, което му позволява да проследи и да открие в същинската част на труда си най-важните компоненти в работата на руското разузнаване на Балканите. Като единствен пропуск ще посоча неотчитането редом до „дезертьорите” и на „военнопленниците” като специфичен и важен контингент за събиране на полезна разузнавателна информация в условията на война, използван от всички държави и през всички исторически епохи.

В първа глава (с. 31-46) Михаил Симов е представил общия процес на формиране на съвременните разузнавателни служби в големите европейски страни. Подбраните примери (за т.нар. „черни кабинети” през XVII-XVIII в., за дейността на държавния секретар на Елизабет I Франсис Уолсингам, за ползата от развитието на картографията и др.) илюстрират удачно етапите през които преминава развитието на разузнаването от Античността и Средновековието до XX в. Специално внимание е отделено на еволюцията в разбиранията за нуждата от военно разузнаване на руските държавници през XIX в. Приноси за българската историография са аналитичните наблюдения и констатации за по-важните периоди в изграждането на руското военно разузнаване – Инструкцията на полк. Фьодор Берг от 1822, вижданията на началника на Генералния щаб Фьодор Довре от 1827 г., създаването на специализирания Департамент към Генералния щаб през 1836 г., Инструкцията от 1856 г., учредяването на Главното управление на Генералния щаб през 1863 г., формирането на Военно-научния комитет през 1867 г. Особено ценни са направените уточнения за движението на целенасочено събираната разузнавателна информация: от източниците (легални или агентурни), през резидента и посланика, до МИД и военния министър на Русия.

Във втора и трета глава на дисертацията (с. 47-139) докторантът проследява методите и средствата за осъществяване на разузнавателна дейност от страна на Русия на Балканите, каналите за набиране на нужните сведения и ефективността на руското разузнаване за периода от XVI-XVII в. до началото на Източната криза през 1875 г. С конкретни примери от времето на Петър I, Екатерина Велика, Александър I и Николай I са илюстрирани реалните успехи, но и проблемите на Петербург в тази област. Показателни в това отношение са страниците, посветени на руските посланици в Цариград граф Пьотр Толстой и Алексей Обресков, или пък на руския посланик във Виена княз Дмитрий Голицин. Като важен акцент в темата е откритоена и ролята на руските консулства и вицеконсулства на територията на Османската империя и в новосъздадените балкански държави. Михаил Симов успешно е открил усилията на руското правителство и за координиране на разузнавателната дейност на дипломати и военни. Любопитен в тази посока е примерът, даден от автора, с престоя на ген. Михаил Кутузов в Цариград в качеството му на временно изпълняващ длъжността посланик на Русия в Турция, тъй като с конкретната си работа в столицата на падишаха Кутузов разкрива колко по-ефективно би могла да бъде разузнавателната дейност, ако в нея се съчетаят опитът на бойния командир с качествата на изкусния дипломат.

Изцяло приносна за българската историография е събраната и подробно анализирана информация за дейността на руските военни агенти (аташета) в Цариград след Кримската война – Виктор Франкини и Александър Зельони. Все в същата посока ще отбележа и събраните сведения за развитието на балканската картография в Русия, имаща ключово значение за военните кампании на Петербург на юг от р. Дунав, за дейността на поручик Василий Скалон през 1867-1868 г., за служебните командировки на полк. Бобриков през 1873 и 1874 г. и др.

За изградения изследователски почерк на докторанта говори и неговият стремеж да не разглежда отделните събития и факти самоцелно и изолирано, а в контекста на регионалните и по-глобални (общоевропейски) процеси. Това именно разбиране за историческите процеси и явления е подтикнало Михаил Симов да оцени значението и да отрази резултатите от руската разузнавателна дейност по отношение на Турция и на Балканите от територията на трети страни – Австрия, Франция, Англия и др., или пък да открие ролята на военното сътрудничество в тази деликатна област с други държави като Сърбия или Черна гора.

Последните две глави от дисертацията (с. 140-232) са посветени на руското разузнаване в годините на Източната криза 1875-1878 г. Разделянето на този период би

породило, вероятно, неодобрение, но аз намирам това решение на Михаил Симов за удачно, тъй като, както целите и задачите, така и характерът и мащабите на руската разузнавателна дейност преди и по време на войната с Турция са различни. В подкрепа ще посоча, че именно този подход е позволил на докторанта да открие осъществената в края на 1876 и началото на 1877 г. реорганизация на движението на събраната разузнавателна информация, както и по-ясно и категорично да изведе пропуските и неудачията в работата на руското военно разузнаване след форсирането на р. Дунав, особено по линия на слабата агентурна мрежа в тила на турската армия.

Авторефератът отразява коректно структурата, съдържанието, основните изводи и приносите на дисертационния труд. Всички изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение са спазени. Докторантът се е съобразил и с основните бележки от заключителното обсъждане в катедрата по История на Византия и балканските народи. Михаил Симов е подготвил и шест публикации по темата на дисертацията, две от които са под печат в авторитетни научни издания.

Конкретните научни приноси в рецензирания труд и показаните от автора умения и знания ми дават всички основания да препоръчам без никакви колебания на уважаваното научно жури да присъди на Михаил Ивайлов Симов образователната и научна степен „доктор”.

София, 12. 03. 2017 г.

проф. д-р Пламен Митев